

Kościół p.w. Matki Bożej Różańcowej

autor: Przemysław Wiater

Na zboczach Wysokiego Grzbietu Izerskiego, w dolinie Szklarskiego Potoku, który jest dopływem lewobrzeżnym Kamiennej, rozpościera się najniższej położona część Szklarskiej Poręby, zwana jako Szklarska Poręba Dolna lub Stara Wieś Szklarska. Niewielka osada powstała tutaj najprawdopodobniej na przełomie XIII i XIV w., a związana była początkowo z walońskimi poszukiwaniami kamieni i minerałów oraz z hutnictwem szkła. Zapewne Walonowie wskazywali hutnikom lokalne, bogate złoża kwarcu, niezbędne do wytopu szkła. Najstarsza huta szkła, wymieniona była w dokumencie z dnia 7.08.1366 r. i określona została jako "od dawna już znajdująca się w Szklarskiej Porębie". Z czasem z osady nad Szklarskim Potokiem rozwinęła się wieś.

Jednym z ważniejszych zabudowań była wzmiankowana przed 1489 r., nie zachowana do dziś, kaplica pielgrzymkowa, znajdująca się na szczycie Orlej Skały. W kaplicy umieszczony był cudowny obraz Matki Boskiej. [Steć, s.59]. Nie można wykluczyć, że kaplica maryjna znajdowała się opodal, na zboczu Orlej Skały, być może tam gdzie dziś stoi kościół pod wezwaniem Matki Boskiej Różańcowej. Historia architektury zna wiele przypadków budowy nowych kościołów w miejscach uprzednio poświęconych i uznanych lokalną tradycją tam, gdzie wcześniej istniały już obiekty sakralne.

Inne źródła podają, że w 1488 r. wybudowana została w pobliżu dzisiejszego kościoła drewniana kaplica, w której odprawiane były nabożeństwa. [Winkler, s. 37-38]. Obecna, wykonana z kamienia świątynię wzniesiono zapewne później, po 1645 r. [Winkler, s.37], bądź już po wojnie trzydziestoletniej, czy według daty podanej na portalu wejściowym do świątyni w 1650 r. Budowę kościoła na rok 1652 podaje W. Patschovsky [s.10], a na około 1650 r. autorzy notki w tomie poświęconym Karkonoszom „Słownika geografii Turystycznej Sudetów” [Słownik, s. 208]. Ostrołukowe okna świątyni mogą być rezultatem przebudowy w duchu neogotyckim wykonanej w 1817 r. [Steć, s. 59].

W 1517 r. Martin Luter zapoczątkował ruch reformacji w kościele rzymsko-katolickim. Początki reformacji w Kotlinie Jeleniogórskiej są stosunkowo wczesne i sięgają już lat dwudziestych XVI w. W Szklarskiej Porębie od XVI w. przez wiele dziesięcioleci wyznawcy religii rzymsko-katolickiej i protestanci wspólnie użytkowali kościół przy ul. Piastowskiej pod wezwaniem Matki Boskiej Różańcowej. Takie wykorzystanie świątyni przez dwa wyznania nie było czymś wyjątkowym i dobrze świadczyło o tolerancji religijnej panującej wśród mieszkańców Dolnego Śląska.

Kontreformacja i lata wojny trzydziestoletniej 1618-1648 przyniosły śląskim protestantom znaczne ograniczenia w uprawianiu praktyk religijnych. Protestanci często siłą nawracani byli na wiarę rzymsko-katolicką, liczne gminy uległy rozwiązaniu, a pastory zostali wypędzeni. W Kotlinie Jeleniogórskiej pastory otrzymali miano "krzaczanych kaznodziejów" ze względu na niejawną charakter nabożeństw, które częstokroć były odprawiane w ustronnych, zalesionych miejscach. W 1654 r. kościół w Szklarskiej Porębie Dolnej został w całości przywrócony katolikom, a protestanci zostali pozbawieni siedziby i miejsca religijnych praktyk.

Przez kolejne dziesięciolecia protestanckie nabożeństwa w Szklarskiej Porębie odbywały się w sposób niejawną w prywatnych domach i na leśnych polanach. Dopiero zajęcie Kotliny Jeleniogórskiej w grudniu 1740 r. po wojnie z Austrią przez protestanckie Prusy zmieniło ten stan rzeczy. Już w 1742 r. członkowie gminy ewangelickiej w Szklarskiej Porębie wybudowali niewielki drewniany dom modlitwy położony obok późniejszego cmentarza, powyżej dzisiejszej ul.

Piastowskiej. Dnia 25 marca 1743 r. przybył tutaj pierwszy pastor Johann Christian Wiederauf. W latach 1755 - 1787 wzniesiono duży kościół ewangelicki w Szklarskiej Porębie Dolnej [dziś kościół filialny p.w. Niepokalanego Serca NMP]. Tak więc w Szklarskiej Porębie Dolnej funkcjonowały obok siebie tak typowe dla Dolnego Śląska: kościół rzymsko-katolicki i zbór ewangelicki. Na początku XX w kościół rzymsko-katolicki w Szklarskiej Porębie Dolnej został poddany renowacji [Patschovsky, [s. 10].

W 1963 r. Tadeusz Steć w niewielkiej książeczce zatytułowanej „Szklarska Poręba i okolice” tak opisywał wyposażenie kościoła: „Godne uwagi: trzykondygnacyjny, późnorenesansowy ołtarzyk (z dwoma obrazami Wlastimila Hofmana) – [z których jeden przedstawiał Chrystusa Eucharystycznego – przyp. P.W.], dwie zgrabne, barokowe rzeźby z XVIII w. oraz ciekawy cykl różańcowy 15 obrazów również pędzla Hofmana [obrazy te znajdują się obecnie w pobliskim kościele p.w. Niepokalanego Serca NMP - przyp. P.W.]. Na cmentarzu 5 ludowych żelaznych krzyży nagrobnych z XIX w. (wielka rzadkość!).”[Steć, s. 59] Do dziś zachował się we wnętrzu nieczynnej od bez mała czterdziestu lat świątyni jedynie drewniany, częściowo polichromowany, manierystyczny ołtarz. główny.

Motyw kościoła pod wezwaniem Matki Boskiej Różańcowej był inspiracją dla obrazu autorstwa Wandy Bibrowicz (1878-1954), tkaczki artystycznej i malarki, mieszkającej w Szklarskiej Porębie w drugim dziesięcioleciu XX w. Późniejsza akwarela, przedstawiająca ten kościół jest autorstwa Hansa Oberländera, jednego z najwybitniejszych malarzy skupionych w „Stowarzyszeniu Artystycznym św. Łukasza w Szklarskiej Porębie”. Kościół występuje też często na dawnych pocztówkach ze Szklarskiej Poręby Dolnej.